

CATULLUS DIKT 63, "ATTIS"

Catullus var en romersk lyrisk diktare som levde under första hälften av sista århundradet före Kristus. Han både skrev egna dikter och översatte äldre grekisk poesi till latin. Hans dikt 63, "Attis", handlar om hur Attis kommer till gudinnan Kybeles hemland Frygien och blir hennes tjänare.

Många har ägnat sig åt att analysera dikten, både till innehåll och ursprung. En åsikt som länge har förfäktats är att Catullus inte själv har skrivit den utan översatt eller direkt imiterat en äldre grekisk dikt som inte finns bevarad. Samtliga de fyra här redovisade skribenterna anser att dikten är ett original av Catullus, men deras inlägg i debatten har helt olika infallsvinklar.

David Mulroy granskar de bevis för att dikten är översatt som forskaren Wilamowitz framlade 1879 och 1924. Med argument som baserar sig på en versmåttslära från 100-talet e.Kr. och en kommentar till den gjord på 500-talet hävdar Wilamowitz bl.a. att Catullus dikt har likheter (versmått, vissa ords genus) med verk av diktaren Kallimachos, som Catullus översatte dikter av, och att det fanns ett stort antal alexandriska Kybelehymner skrivna på det speciella versmättet. Mulroy anser att Wilamowitz argumentering är riktig men att bevisen inte håller för påståendet att dikten därmed måste vara översatt. (Mulroy s. 61 ff.)

K.M.W. Shipton tar upp diktens litterära bakgrund. Han har funnit fyra hellenistiska epigram vilkas teman har vissa beröringspunkter med berättelsen i dikt 63. Alla fyra epigrammen skildrar ett möte mellan en Kybelepräst och ett lejon. Det finns dock ett antal viktiga skillnader i Catullus behandling av mötet mellan Kybeleprästen och lejonet. Just i lejonepisoden, där Attis framställs som en förlupen slav, har Catullus enligt Shipton även inspirerats av Moschos (100-talet f.Kr.). Hos denne möter vi den mest detaljerade behandlingen i grekisk poesi av motivet om en förlupen slav. I antik diktning, särskilt i hellenistiska kärleksdikter, är det en erotisk allusion: älskaren ses som sin älskades slav eller som en som flyr från sin egen passion. Detta motiv kan vara en anspelning på Catullus egen kärlekshistoria med Lesbia. (Shipton s. 444 ff.)

Justin Glenn koncentrerar sig på det ok som nämns i dikten. Han argumenterar mot en tidigare forskare, G.N. Sandy, som 1968 analyserade ok-liknelsen och dess funktion i dikten. Denne benämner det *iugum* som Attis skenar ifrån på rad 33 som "galenskapens ok". Glenn invänder att Attis just vid den tidpunkten når klimax av sin galenskap. Hur kan han då, på höjdpunkten av sitt extatiska vanvett, beskrivas som att han "skyr galenskapens ok"? En obegriplig tolkning, anser Glenn.

I motsats till Sandy anser Glenn att liknelsen går tillbaka på beskrivningen av Attis kastrering på rad 5, och att Catullus använder sig av flera knep för att få oss att hålla kastreringen i minnet fram till rad 33. Han knyter ihop rad 33 och rad 5 genom att använda två synonymer för samma ord på dessa rader och dessutom ladda dem med sexuella övertoner. Att tämja en kviga och att lägga ok på henne är dessutom en ytterst vanlig erotisk metafor i antik litteratur, och det är denna metafor som är upphovet till Catullus ok-liknelse, och inte metaforen "galenskapens ok", påstår Glenn. Han tolkar alltså liknelsen så att Attis skyr oket av och förmågan till sexuell kärlek och aningslöst tar på sig Kybeles grymma ok av galenskap och slaveri. (Glenn s. 59 ff.)

David Traill redovisar forskaren E. Schäfers analys av dikt 63; att den är skriven i en cirkelkomposition som schematiskt kan ställas upp som ABCcba. Traill håller med Schäfer men vill utöka schemat lite: medan Schäfer ser rad 38 som centralpunkten i ABCcba-strukturen, föreslår Traill att Catullus avsåg att raderna 39-43 skulle betraktas som mittpunkten i en ABCDcba-struktur. Traill hänvisar till en annan dikt där Catullus på samma sätt har ramat in diktens mittpunkt, och där han även liksom i dikt 63 radikalt byter ämne för att markera mitten.

Mittpunkten markeras av de övermänskliga krafterna Solen och Sömnen. Bägge är aktiva krafter i dikten och ansvariga för den revolutionerande förändringen i Attis uppträdande, anser Traill. De står för ljus, frid och självkänedom i kontrast till Kybele, vars makt verkar i skogarnas mörker genom vanvett och identitets-förlust, och dikten skildrar hur Attis är fångad mellan dessa motsatta krafter. I början och slutet av dikten är han i Kybeles makt, i mitten fokuseras vår uppmärksamhet på de krafter som tillfälligt befriar honom från hennes makt; Solen och Sömnen. Alltså är skildringen av dessa två krafter både en tematisk och en strukturell mittpunkt av dikten, som gör att det strukturella schemat kan skrivas om till ABCDcba, enligt Traill. (Traill s. 211 ff.)

LITTERATURFÖRTECKNING:

- Catullus (1978). Dikt 63. I: *Dikter*. Svensk tolkning av Ebbe Linde. Forum.
- Glenn, Justin (1973). The Yoke of Attis. I: *Classical Philology* 68, s. 59-61.
- Mulroy, David (1976). Hephaestion and Catullus 63. I: *Phoenix* 30, s. 61-72.
- Shipton, K.M.W. (1987). The 'Attis' of Catullus. I: *Classical Quarterly* NS 37, s. 444-449.
- Traill, David A. (1981). Catullus 63: Rings Around The Sun. I: *Classical Philology* 76, s. 211-214.